

7. Як цифрова економіка змінить Україну. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/01/16/633057>.
8. Бажал Ю. «Інформаційна економіка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/1234567/89/2430/1/Bazhal-Informatsiyna_ekonomika.pdf.
9. Available at: JAAP JAN NIENHUIS: Product Development in two-sided markets <http://www.innopay.com/content/product-development-two-sided-markets>.

ЕАЭО-ның Қазақстандағы цифрлық экономиканың дамуына әсері

¹Ж.М.Есполова, ²Л.С.Шекимова

¹Экономика және халықаралық бизнес кафедрасының оқытушысы, э.ғ.м.,

²«Әлемдік экономика» мамандығы бойынша 4 курс студенті

²liya.shekimova@mail.ru

академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды қ.

Түйіндеме: Елдегі экономиканың дамуына сыртқы елдермен қарым-қатынас үлкен әсерін тигізеді. Сол қарым-қатынас түрі ретінде бұл мақалада Қазақстанның ЕАЭО ісі аясындағы экономикалық серпіні қарастырылған. Яғни кедендік саяси жағдайды зерттей отырып, одақтың жұмыс істеуі кезінде бірлестік елдері азаматтарының өмір сүруі мен жұмысы үшін қолайлы жағдайлар жасау бойынша ілгері даму өзгерістерін, одақ қағидалары мен жоспарларына сәйкес жаңартулар, экономикалық даму аспектілерін байқауға болады

Кілт сөздер: Экономика, кеден, ЕАЭО, цифрлық экономика

1991 жылы 16 желтоқсанда Қазақстанның тәуелсіздік алуымен оның алдында өзінің шынайы егемендігін қамтамасыз ету және тәуелсіз мемлекет ретінде халықаралық аренадағы орнын нығайтумен байланысты міндеттер тұрды.

Республикада жүргізіліп жатқан жеке меншік институтын қалыптастыруға және толыққанды ұлттық нарықты құруға бағытталған экономикалық реформа мемлекеттік басқару жүйесін түбегейлі қайта құру қажеттілігін туғызды.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан – 2030. Барша қазақстандықтардың өсіп-өркендеуі, қауіпсіздігі және әл-ауқатының жақсаруы» атты Жолдауында: «Соңғы алты жылда біз екі негізгі стратегиялық мақсатты ұстандық. Біріншіден, Қазақстанның егеменді тәуелсіз ел болуы үшін... Екіншіден, біз ауқымды әлеуметтік, саяси және экономикалық реформаларды жүргізе бастадық. Кейбір салаларда айтарлықтай нәтижелер бар болса да, бұл мақсаттар әлі орындалған жоқ», - деген болатын.[1]

Ішкі нарықты қалыптастырудың бір бағыты сыртқы экономикалық байланыстар жүйесін қайта құру болды. Біріншіден, сыртқы экономикалық кешенді басқарудың жаңа тәсілі жасалды, екіншіден, экспорт-импортты реттеудің жаңа құралдары тәжірибеге енгізілді. Бұл өзгерістер кедендік әкімшілендіруді ұйымдастыруға тікелей әсер етті.

Кедендік режим - бұл тиісті кедендік салықтарды, шекаралар арқылы тасымалданатын көлік құралдары мен тауарларға қатысты баждарды, шектеулерді және тыйымдарды қолдану тәртібін қамтитын шарттар мен талаптардың жиынтығын айқындайтын ерекше рәсім.

Кедендік режим - Қазақстан Республикасының кедендік аумағында не одан тыс жерлерде өткізу, пайдалану мақсаттарына қарай тауарлар мен көлік құралдарын Қазақстан Республикасының кедендік аумағы арқылы өткізу кезіндегі олардың кеден ісі саласындағы мәртебесін айқындайтын, Қазақстан Республикасының Кеден Кодексінде белгіленген нормалардың жиынтығы;

Тандалған кедендік режим жекелеген тауар санаттарын тасымалдауға кеден ресімдеудің тәртібіне және кеден бақылауына, сонымен қатар кеден төлемінің мөлшеріне ықпал ете отырып жасалынатын іс әрекет шеңберін белгілейді.

Біздің республикамызда жаңа күрделі құқық саласы – кеден құқығы қалыптасуда. Осыған орай, қазақстандық кеден заңнамасын зерттеп, оның артықшылықтарын, әлсіз тұстарын, кейбір мәселелерді реттеудегі кемшіліктері мен олқылықтарын ашып көрсетумен қатар, қазіргі Қазақстан мен бұрынғы елдердің заңнамаларына салыстырмалы талдау жасау өте маңызды. КСРО, сондай-ақ халықаралық кеден құқығы актілері, жақын және алыс шет елдер.

Қазақстан Республикасының кедендік ісі ТМД елдерімен тығыз байланысты. Оған ықпалеткен ЕАЭО-на мүше болуы.

Кедендік одақтың құрылуы, Бірыңғай экономикалық ғарыш және оның жалғасында Еуразиялық экономикалық Одақтың даму әлеуеті зортегін шектеулерді жою арқылы қауымдастыққа мүше елдертауарлардың, қызметтердің, капиталдың және жұмыс күшінің қозғалысы.

ЕАЭО аясында экономиканың негізгі бағыттарына қатысты келісілген, келісілген саясат жүргізілетін болады. Бұл экономикаларды жаңғырту мен әртараптандыруға, қатысушы елдер арасындағы өзара сауда-экономикалық ынтымақтастықты кеңейтуге жәрдемдесуге арналған.

Еуразиялық экономикалық одақ туралы шарттың негізгі идеяларын іске асыру Еуразиялық экономикалық одаққа мүше елдер үшін интеграцияның оң макроэкономикалық және салалық әсерлерінің пайда болуына ықпал етеді.

Бүгінде қызметкерлер Одақ көлемінде емін-еркін жүріп-тұрып, қосымша талапсыз, рұқсатсыз жұмыс істеп, дипломдары өзара мойындалады. Олар қажетті медициналық көмек ала алады, балаларын балабақша мен мектепке бере алады. Бұл негізінен бизнесті және тұтастай алғанда ЕАЭО елдерінің экономикасын дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасаудың арқасында мүмкін болды. ЕАЭО-ның жаңа Кеден кодексі қабылданды, соның арқасында кедендік операциялардың мерзімі бірнеше есе қысқарды. Сонымен қатар, Одақтағы сауда кедергілерімен күрес институттандырылды: 2016 жылдан бері 51 кедергі жойылды. Соңғы жылдары Одақпен өзара сауда шамамен 32%-ға өсті.

Одақ жұмысының оң нәтижесін сарапшы В. Додонов былай деп сипаттады: «Сауда-экономикалық ынтымақтастық жалпы экономиканың даму қарқынына тікелей әсер етіп, көптеген салалардың даму драйвері ретінде танылады. Тиісінше, сыртқы сауданың экономиканың бәсекеге қабілеттілігіне ықпалы да арта түседі, өйткені мұндай бәсекеге қабілеттілік сыртқы нарықтарда, ұлттық шаруашылық жүйесінің әлемдік нарықтарға талап етілген өнімді ұсына алу қабілеті формасында көрініс береді. Сондықтан, мұндай ықпал сөзсіз болады», — деді. [2]

Сонымен қатар Одақтың елдегі цифрлық тұрғыда дамуына үлесін атап өту маңызды. Цифрлық экономиканың сапасы мен даму қарқыны бойынша Қазақстан ТМД-ның барлық елдерінде жетекші орын алады. Ол жайлы сарапшының пікірі: «Біз ЕАЭО-ның цифрлық интеграция процестеріне қосылуға әзір болып қана қоймай, өзіміз де идеялар генераторы және бастамаларды әзірлеушілер болып отырмыз. Мәселен, қазақстандық бастамалар қатарына агроөнеркәсіптік кешенді дамытудың цифрлық технологияларын енгізу және электронды еңбек биржасын құру жатады. Қазақстан электронды лицензиялау тетігін таныстырды, ол лицензиялау процесін, рұқсат беру құжаттарын беруді автоматтандырып қана қоймай, мемлекеттік органдар мен бизнес қауымдастық арасындағы ақпараттық өзара іс-қимыл тетігінің ашықтығын қамтамасыз етуге мүмкіндік берді. Қазақстанның тағы бір бастамасы “шағын және орта бизнес үшін ашық цифрлық платформаны” іске қосуы болды», — деді И. Черных. [2]

Елімізде «Цифрлық Қазақстан» және «Еуразиялық одақтың 2025 жылға дейінгі негізгі бағыттарын цифрландыру» мемлекеттік бағдарламалары қабылданды. Оның «Цифрлық Жібек жолын жүзеге асыру», «Адам капиталын дамыту», «Инновациялық экожүйені құру»

сияқты бағыттары бар. Мұндағы басты мақсат – цифрлық экономиканы құруға жағдай жасай отырып, цифрлық технологиялардың арқасында мемлекеттің экономикалық дамуын жеделдету және халықтың өмірін жақсарту.

Цифрлық экономика – бұл цифрлық ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалануға негізделген экономикалық, әлеуметтік және мәдени байланыстар жүйесі. Қазіргі уақытта цифрлық экономикаға деген қажеттілік пен сұраныс артып келеді. Өйткені тез өзгертін нарықта инновациялар тез бейімделіп, жаһандық деңгейде жақсырақ интеграциялануы мүмкін. Сондықтан ұлттық экономика кәсіпорындары Дүниежүзілік сауда ұйымының қатаң талаптарына сәйкес келетін бәсекеге қабілетті, заманауи өнім шығаруға ұмтылады.

Еуразиялық экономикалық кеңістікте цифрлық экономиканың серпінді дамуы үшін Еуразиялық экономикалық одақтың «Цифрлық күн тәртібінің» маңызы зор. Еуразиялық экономикалық одақ елдерінде цифрлық күн тәртібін және «Цифрлық экономика» ұлттық жобаларын сәтті жүзеге асыру жаһандық инновациялық гипербәсекелестіктің артуы жағдайында ЕАЭО елдерінің әлемдік нарықтардағы бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін шешуші мәнге ие.[3]

Президент Қасым-Жомарт Тоқаев 2022 жылдың қыркүйек айында өткен Digital Bridge форумының пленарлық отырысында сөз сөйледі. Қазақстан өзіне еуразиялық кеңістіктегі ең ірі цифрлық хабтардың біріне айналу стратегиялық міндетін қойды. Мемлекет басшысының айтуынша, бүгінде Қазақстан көптеген дамыған елді озып, БҰҰ-ның цифрланған мемлекеттер рейтингінде үздік отыз елдің қатарына кіреді. Дегенмен Қазақстанды одан әрі цифрлық трансформациялау үшін көп жұмыс істеу керек.[4] Осыған орай еліміздің экономикасының дамуына цифрлардырудың қосатын үлесі зор. Демек ЕАЭО-ның қабылдаған цифрлық күн тәртібінің маңызы айтарлықтай үлкен.

2017 жылғы 12 желтоқсанда Қазақстан Республикасы Үкіметінің №827 Қаулысымен «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы бекітілді.

Бағдарламаның негізгі мақсаты – орта мерзімді перспективада цифрлық технологияларды пайдалану арқылы республика экономикасының даму қарқынын жеделдету және халықтың өмір сүру сапасын жақсарту, сондай-ақ ұзақ мерзімді перспективада Қазақстан экономикасын болашақтың цифрлық экономикасын құруды қамтамасыз ететін түбегейлі жаңа даму жолына көшіру үшін жағдай жасау.

Бағдарлама 2018-2022 жылдар кезеңінде іске асырылады және елдің флагмандық салаларын технологиялық жаңғыртуға қосымша серпін береді, еңбек өнімділігінің ауқымды және ұзақ мерзімді өсуіне жағдай жасайды.

«Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасына сәйкес халықтың цифрлы сауаттылық деңгейін 2022 жылға қарай 83 пайызға дейін арттыру көзделіп отыр. Мәселен, 2020 - 80 пайызға, 2021 - 81,5 пайызға, ал 2022 - 83, пайызға жеткізу жоспарланған.[5]

Цифрлық сауаттылық дегеніміз - адамның білімі мен ақпараттық және коммуникациялық технологияларды өзінің күнделікті және кәсіби қызметінде қолдану мүмкіндігі

"Цифрлық Қазақстан" мемлекеттік бағдарламасының паспорт статистикасына сүйенсек, экономика даму индексі келесідей:

Кесте 1

"Цифрлық Қазақстан" мемлекеттік бағдарламасының паспорт статистикасы
Нысаналы индикаторлар Пайыздық мөлшерлеме

бөлшек сауданың жалпы көлеміндегі электрондық сауданың үлесі	2,6%
интернет желісін пайдаланушылардың үлесі	82,3%

интернет желісін пайдаланушылардың үлесі

83%

ақпараттық-коммуникациялық технологияларды
дамыту индексі

30 орын

[6]

«Цифрлық Қазақстан» мен ЕАЭО-тың «Цифрлық күнтізбе» бағдарламасының көздеген мақсаттары бір – экономиканың инновациялық тұрғыда дамуы. Еуразиялық экономикалық одақ үлкен экономикалық әлеуеті бар интеграциялық қоғамдастық болып табылады, сонымен қатар бұл үрдіс мынадай объективті факторларға сүйенеді:

бес мемлекеттің жалпы ЖІӨ 2 трлн \$ құрайды;

өнеркәсіптік әлеует 600 млрд \$ бағаланады;

ауыл шаруашылығының өнімдерін шығару көлемі — 112 млрд \$;

жалпы тұтынушылық нарық — 170 млн адам;

газ өндірісі — әлемдегі 1 орын, әлемдік үлестің 22 %-ы;

мұнай өндірісі — әлемдегі 1 орын, әлемдік үлестің 14,6 %-ы;

көмір өндірісі — әлемдегі 4 орын, әлемдік үлестің 5,9 %-ы;

электр энергиясы өндірісі — әлемдегі 3 орын;

металлургиялық өндіріс: шойын өндірісі — әлемдегі 3 орын, болат өндірісі — әлемдегі 4 орын;

минералды тыңайтқыштар өндірісі — әлемдегі 2 орын;

машина жасау өндірісі — әлемдегі 6 орын;

ауыл шаруашылық өндірісі: бидай — әлемдегі 4 орын, ет — әлемдегі 5 орын, картоп — әлемдегі 3 орын;

автожол инфрақұрылымы — әлемдегі 5 орын;

теміржол инфрақұрылымы — әлемдегі 2 орын [7]

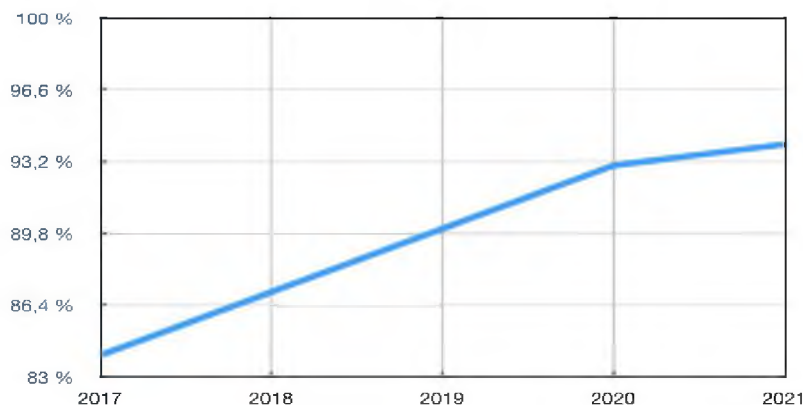
Қазақстандағы цифрлық экономиканың даму индексінің әлеуметтегі технологиялық тұрғыда даму аспектісінен байқауға болады, мысал ретінде Қазақстан халқының компьютерлік сауаттылығының деңгейі көрсеткіші келтірілген:

Сурет 1

Қазақстан халқының компьютерлік сауаттылығының деңгейі

Халықтың компьютерлік сауаттылығы деңгейі

Жылдық мерзімі	Пайыздық көрсеткіш
2017	84 %
2018	87 %
2019	90 %
2020	93 %
2021	94 %

Жүргізілген жұмысқа байланысты Қазақстанда цифрлық даму үдерісі ауқымды жұмыс айналымын алғанын байқауға болады. ЕАЭО-ның экономикалық даму серпіні еліміздің экономикасына клеулі әсерін тигізуде, әсіресе «цифрлық күнтізбе» көздеген жоспары. Цифрлық экономиканың дамуы - еліміздің экономикалық стратегиясының жетекші бөлігі.

«Бүгінде цифрлық трансформация жекелеген компаниялардың ғана емес, сонымен бірге тұтас елдер мен аймақтардың бәсекеге қабілеттілігін анықтаушы фактор болып табылатыны ешкімге құпия емес. Сарапшылардың болжауынша, 10 жылдан кейін әлемдегі өндіріс пен қызметтердің 70%-ға дейіні цифрлық платформалар мен модельдерге негізделеді. Осы жағдайларда Қазақстан алдына стратегиялық міндет – еуразиялық кеңістіктегі ең ірі цифрлық хабтардың бірі болу міндетін қойды. Бұл үшін қазірдің өзінде ортақ қор бар», – деп Қасым-Жомарт Тоқаев айтып кеткендей, цифрлық даму – елдің жарқын болашағына жолдама.

Әдебиеттер тізімі:

1. https://adilet.zan.kz/rus/docs/K970002030_
2. <https://primeminister.kz/kz/news/reviews/sarapshylar-eaeo-turaly-eaeo-naryg-ynda-b-sekelestiktin-kusheyui-euraziyalyk-integraciyanyn-basty-zhetistigi>
3. Дятлов С.А. Глобальная инновационная гиперконкуренция как фактор трансформации мировой экономики // Философия хозяйства. — № 4. — 2010. — б. 113–131.
4. <https://egemen.kz/article/324273-prezident-digital-bridge-forumynynh-plenarlyq-otyrysynda-soz-soyledi>
5. <https://strategy2050.kz/amp/news/aza-stan-ekonomikasyny-tsifrlanuy-m-mkindikter-men-bastamalar/>
6. <https://zerde.gov.kz/upload/docs/ЦК%20-%20каз.pdf>
7. Сабден О. Экономика: Тандалған еңбектер / О. Сабден. — Алматы: ИЭ КН МОН РК, 2011. — б. 90.
8. <https://www.stat.gov.kz/api/getFile/?docId=ESTAT095600>

Desperate for digital technology

¹S.F. Yeremina, ²Gordeeva E.A.

¹a student of the 2nd year of study in the specialty "Economics"

²PhD, associate professor of the Department of Economics and International Business

gordelena78@mail.ru

^{1,2}E.A. Buketov Karaganda University

Annotation: The pandemic has accelerated digital transformation in almost every sector of the economy. Most companies in the European Union and the U.S. expect the COVID-19 outbreak to have a lasting impact on digital use, according to the Digitalization in Europe 2020: Evidence from the EIB Investment Survey. More than a third of companies expect the pandemic to permanently impact the services or products they offer as well as their supply chains.

Key words: digital economy, business review, digital technology, investment.

But the pandemic has also opened a chasm between technology-savvy companies and those struggling with digitalization. Firms that already had a strong digital presence kept in touch with their customers, suppliers, and employees when European economies were forced to shut down. Firms that didn't, such as small local businesses, shut down for weeks or months.

European companies are world leaders in many traditional industries such as automotive, pharmaceuticals, luxury goods, and services. They are less represented in fast-growing digital sectors such as software and computer services. Unlike China, the European Union does not seem to invest enough in research and development to create new digital leaders. Europe's weakness in